

**ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 28 ΜΑΪΟΥ 2012
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. Διότι η ηθική αρετή έχει σχέση με τα ευχάριστα και τα δυσάρεστα συναισθήματα. Για την ευχαρίστηση δηλαδή κάνουμε μικρής αξίας πράγματα, ενώ εξαιτίας της λύπης απέχουμε από τα ωραία πράγματα. Γι' αυτό, όπως λέει ο Πλάτωνας, πρέπει από την πιο μικρή ηλικία να έχουμε λάβει εκείνη την αγωγή που θα μας κάνει και να χαιρόμαστε και να λυπούμαστε για όσα πρέπει. Διότι αυτή είναι η ορθή παιδεία.

Πρέπει βέβαια να πούμε όχι μόνο αυτό, ότι δηλαδή η αρετή είναι μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα μας, αλλά και ποιας ακριβώς ποιότητας. Πρέπει, λοιπόν, να πούμε ότι κάθε αρετή, όποιου πράγματος είναι αρετή, και το ίδιο το πράγμα το κάνει να φτάσει στην πιο καλή κατάστασή του και το βοηθά να εκτελέσει με τον σωστό τρόπο το έργο που είναι προορισμένο για αυτό.

B1. Ο Αριστοτέλης αναφέρει πως απόδειξη για το αν έχει αποκτηθεί μια «έξη», είναι τα συναισθήματα που νιώθουμε, όταν κάνουμε μια πράξη. Δηλαδή, η χαρά ή η λύπη που συνοδεύει κάποιες ενέργειές μας δείχνει το αν έχουν πράγματι διαμορφωθεί κάποια μόνιμα στοιχεία στο χαρακτήρα μας (έπιγινομένην = η πρόθεση επί δηλώνει ότι η ηδονή ή η λύπη είναι το φυσικό επακόλουθο των πράξεών μας). Κατά τον Αριστοτέλη, η εκδήλωση μιας ηθικής στάσης ή συμπεριφοράς δεν αρκεί, για να χαρακτηριστεί κάποιος ως σώφρων ή ενάρετος. Πρέπει να αισθάνεται ευχαρίστηση κατά την επιτέλεση μιας ενάρετης πράξης, να βιώνει ένα αίσθημα εσωτερικής πληρότητας και χαράς, αντίθετα να αποστρέφεται συνειδητά και με συναίσθημα ανακούφισης τις πράξεις που δεν είναι ενάρετες. Κατά την προσφιλή του τακτική ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τα παραδείγματα, ώστε να γίνει πιο κατανοητή η άποψή του. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι η αποχή από τις κακές ηδονές και η αντιμετώπιση των δύσκολων καταστάσεων με θάρρος αποτελούν ηθικές έξεις. Όμως, για να θεωρηθεί ότι κάποιος έχει αποκτήσει την έξη της σωφροσύνης ή της ανδρείας, θα πρέπει η αποχή από τις «κακές» ηδονές ή η θαρραλέα αντιμετώπιση των δυσκολιών να συνοδεύεται από το συναίσθημα της χαράς και ηθικής ικανοποίησης. Θα πρέπει να μην υφίσταται κανενός είδους εξαναγκασμό και να μην του προξενείται δυσάρεστο συναίσθημα. Αν, όμως, συμβαίνει αυτό, τότε δεν είναι κάτοχος της καλής έξης της σωφροσύνης ή της ανδρείας, αλλά των αντίθετών τους. Από όλα αυτά προκύπτει ότι η αρετή δε θα πρέπει να απαιτεί διαρκώς εσωτερικό αγώνα, γιατί στον πραγματικά ηθικό άνθρωπο γίνεται πηγή ευχαρίστησης και χαράς.

Επιλογικά, μέσα από την εξήγηση της σχέσης ηθικής και ηδονής-λύπης διαφαίνεται η ορθότητα της άποψης αυτών που θεωρούν τον Αριστοτέλη θεμελιωτή της επιστήμης της ψυχολογίας.

B2. α) **Ἕξις:** παράγεται από τον μέλλοντα ἔξω, του ρήματος ἔχω. Η ἔξις αναφέρεται τόσο στην ενέργεια όσο και στην ιδιότητα που χαρακτηρίζεται ως συνήθεια. Με τον όρο ἔξεις δηλώνονται τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας, καλά ή κακά, που προκύπτουν από σταθερή άσκηση, από επανάληψη ὁμοίων ενεργειών.

ἀρετή: Η λέξη ἀρετή (ρίζα αρ-) ετυμολογικά σχετίζεται με τις λέξεις ἄρης, ἄριστος, προερχόμενες από το ρήμα ἀραρίσκω = ταιριάζω, προσαρμόζω. Η πρώτη σημασία της λέξης ήταν η ανδρεία, η γενναιότητα στον πόλεμο. Εδώ ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τον όρο ἀρετή όχι με την έννοια της ανθρώπινης αποκλειστικά ηθικής ιδιότητας, η οποία απορρέει από κάποιες ενέργειες στο πλαίσιο του κοινωνικού βίου, αλλά με μία ευρεία σημασία, ως ικανότητα, προτέρημα, αξιότητα εμψύχων ή αψύχων.

ἔργον: βασική αντίληψη του Αριστοτέλη είναι ότι: «ἡ φύσις οὐδέν ποιεῖ μάτην». Αυτό σημαίνει ότι η φύσις ανέθεσε σε καθενὸν σε αυτόν τον κόσμο ἓνα ἔργον, ἓναν δηλαδή συγκεκριμένο προορισμό. Υπάρχει λοιπὸν ἔργον του οφθαλμοῦ, ἔργον του ἵππου, ἔργον του ἀνθρώπου, ἔργον του χεριοῦ και του ποδιοῦ. Παρόμοιες αναφορές εντοπίζονται και σε ἄλλο σημεῖο των Ηθικῶν Νικομαχείων του Αριστοτέλη καθώς και στον Πλάτωνα.

β) Οι ἀρετές ἔχουν χαρακτηριστεί ως ἔξεις. Επομένως, οι ἔξεις είναι το προσεχές γένος, η ευρύτερη ἔννοια στην οποία εντάσσεται η ἀρετή. Τίθεται, λοιπὸν, το ερώτημα τι εἶδους «ἔξεις» είναι η ἀρετή και ποια είναι η εἰδοποιός διαφορά από τις ἄλλες ἔξεις. Κάθε ἔξις είναι ἀποτέλεσμα ὁμοίων ενεργειῶν που επαναλαμβάνονται και αυτό σημαίνει ότι από την ποιότητα των ενεργειῶν εξαρτάται και η ποιότητα των ἔξεων, οι οποίες μπορεί να είναι και αξιολογες και ἀνάξιες λόγου και θετικές και ἀρνητικές. Η ἀρετή κάθε πράγματος (οὐ ἂν ἦ ἀρετή) κάνει τον ἀνθρώπο ἢ το ζῶο ἢ το πράγμα που την ἔχει να φτάσει στην τέλεια κατάστασή του (αὐτό τε εὖ ἔχον ἀποτελεῖ) και βοηθά αὐτόν που την ἔχει να ἐπιτελέσει με τον πιο σωστό τρόπο το ἔργο για το οποίο είναι προορισμένο (τὸ ἔργον αὐτοῦ εὖ ἀποδίδωσιν). Η επανάληψη του εὖ δείχνει την τελειότητα της ἀρετῆς και στο ἴδιο το πράγμα και στο ἔργο που αὐτό ἐπιτελεῖ. Ο Αριστοτέλης, για να γίνει πιο συγκεκριμένος, καταφεύγει και πάλι στη χρήση ἐμπειρικῶν παραδειγμάτων: η ἀρετή του ματιοῦ κάνει και το ἴδιο το μάτι και το ἔργο του σπουδαῖο, ἀφοῦ βλέπουμε καλά. Το ἴδιο συμβαίνει και στο ἄλογο: κάνει το ἄλογο σπουδαῖο και ἱκανὸ να τρέχει, να σηκώνει τον ἀναβάτη και να ἀντιμετωπίζει τους ἐχθρούς. Με ἀνάλογο τρόπο προκύπτει και ο ὀρισμὸς της ἀνθρώπινης ἀρετῆς: είναι συνήθεια, ἔξις η οποία κάνει τον ἀνθρώπο ἱκανὸ να ἐπιτελεῖ το ἔργο του ἀποτελεσματικὰ, να ἐπιτυγχάνει τον ἐπιδιωκόμενο σκοπὸ. Η μετριοπαθῆς και ἀντιδογματικὴ διατύπωση των λεγομένων του Αριστοτέλη δηλώνεται τόσο με την ὑπόθεση «Εἰ δὲ τοῦτ' ἐπὶ πάντων οὕτως ἔχει» όσο και με τη δυνητικὴ εὐκτικὴ «εἴη ἂν».

B3. Από το σχολικὸ βιβλίο σελ. 141 «Εἴκοσι χρόνια ἔμεινε ο Αριστοτέλης ... ἀν εἶναι να σωθεῖ ἢ ἀλήθεια;»

B4. Ετυμολογικά συγγενής λέξεις:

- σχεδόν** = ἕξων
αχάριστος = χαίρειν
ασήμαντος = Σημεῖον
ενδεής = δεῖ
πρόφαση = φησίν
διαμονή = μείναι
άρτιος = ἀρετή
τελεσιδικος = ἀποτελεῖ
δημαγωγός = ἤχθαι
καταδρομικό = δραμεῖν

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Ἄνδρες στρατιώτες και των Αθηναίων και των άλλων συμμάχων, ο αγώνας που πρόκειται να γίνει θα είναι όμοια κοινός για όλους ανεξαιρέτως, (αγώνας) και για τη σωτηρία και για την πατρίδα του καθενός (από εμάς) όχι λιγότερο από ότι για τους εχθρούς. Γιατί, αν τώρα επικρατήσουμε με τα πλοία, θα είναι ίσως δυνατόν σε κάποιον να ξαναδεί τη γενέτειρα πόλη του. Δεν πρέπει όμως να δυσανασχετείτε ούτε να παθαίνετε αυτό ακριβώς το οποίο (παθαίνουν) οι πιο άπειροι από τους ανθρώπους, οι οποίοι, αφού απέτυχαν στους πρώτους αγώνες, στη συνέχεια έχουν την ελπίδα του φόβου όμοια με τις συμφορές. Αλλά όσοι και από τους Αθηναίους είστε παρόντες που είστε ήδη έμπειροι πολλών πολέμων, και όσοι από τους συμμάχους που πάντα εκστρατεύετε μαζί μας, θυμηθείτε τα παράλογα κατά τη διάρκεια των πολέμων.

Γ2. άγών	: άγώνας	κρατήσωμεν	: κράτει
ναυσίν	: ναῦ	ἐπιδῆϊν	: ἐφορᾶν
ὄπερ	: αἴσπερ	πάσχειν	: πείσεται
πρώτοις	: προτέροις	ἔχουσιν	: σχοίην
σφαλέντες	: σφαλεῖσι	μνήσθητε	: ἐμνήσθησαν

- Γ3α.** **στρατιῶται** = κλητική προσφώνηση
τῷ = δοτική προσωπική στο απρόσωπο ἐστί
ἀθυμεῖν = υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα χρῆ και τελικό απαρέμφατο
τῶν ἀνθρώπων = γενική διαιρετική από το οἱ ἀπειρότατοι
ταῖς ξυμφοραῖς = δοτική αντικειμενική στο ὁμοίαν
τῶν παραλόγων = αντικείμενο στο μνήσθητε

- Γ3β.** Ὁ Νικίας εἶπεν
 α. τι, εἰ κρατήσαιεν/σειαν ταῖς ναυσίν, εἴη τῷ τήν ὑπάρχουσάν ου οἰκείαν πόλιν ἐπιδῆϊν.
 β. εἰ κρατήσαιεν/σειαν ταῖς ναυσίν, εἶναι τῷ τήν ὑπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν ἐπιδῆϊν.